

1. Сабзи икки йиллик сабзавот бўлиб, биринчи йили серсув ва этли илдизмева ва узун бандли барглар ҳосил қилади. Иккинчи йили илдизмевадан кучли ўсувчи уруғпоя чиқади ва соябонсимон гуллаб уруғ ҳосил қилади. Сабзини

етиштириш бирмунча осон, аммо бегона ўтлар, касаллик ва зараркунандалар таъсирида ҳосилдорлик кескин камайиб кетиши мумкин. Сабзи асосан лента усулида экилади, аммо уни қаторлаб ҳам экиш мумкин. Қаторлаб экилганда бегона ўтлар ўсишини камайтириш мақсадида қаторлар жуда яқин (10-15 см) қилинади.

2. Сабзи витамин ва минерал моддаларга бойлиги билан сабзавотлар ичида алоҳида ўрин тутади. Халқ табobatiда унинг янги сиқиб олинган шарбати авитаминоз, камқонлик ва бошқа касалликларда парҳез ва қувватбахш ичимлик сифатида тавсия этилади.

3. ЎСИМЛИК ТЎҒРИСИДА МАЪЛУМОТ

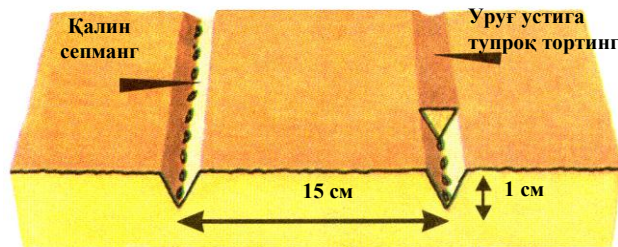

Уруғ сепилгандан майсалар униб чиққунча бўлган вақт	10-12 кун
1 гр. даги уруғлар сони	700 та
1 м узунликдаги қаторнинг ўртача ҳосили	1,5 кг
Уруғ унувчанлигининг сақланиш даври	4 йил
Уруғ сепилгандан ҳосилни йиғиб олишгача бўлган вақт	12 ҳафта (эртапишар навлар) 16 ҳафта (бошқа навлар)
Ўсимликнинг ўзига хос хусусиятлари	Етиштириш осон, тупрокни яхши тайёрлаш, пухта ўтоқни талаб этади.

4. Уруғлик сабзи тупроққа талабчан ўсимлик. Узун ва тўғри илдизмеваларни фақатгина чуқур ишлов берилган унумдор енгил тупроқларда ўстириш мумкин. Оғир ва тошлоқ тупроқларда калта мевали навларни етиштириш тавсия этилади. Сабзи тупроқда гўнг бўлишини хохламайди, ҳаттоки, у ўтмишдош экинга солинган бўлса ҳам.

5. Кузда қуёшли жойдан қаторлар олиб қўйилади. Ерга гўнг ва боғ компости солишга руҳсат этилмайди. Уруғ сепилгандан 1-2 ҳафта олдин тупроққа комплекс минерал ўғитлар солиб чиқилади.

6. Юкорида таъкидлаб ўтганимиздек, сабзи лента усулида сепилади, аммо кейинги йилларда кўш қаторлаб сеялқаларда экиш кенг тарқалмоқда. Кўш қаторлаб қўлда ҳам сепиш мумкин. Бунда қаторлар оралиғи 50 см, кўш қаторлар оралиғи 15 см.

КАЛЕНДАРЬ												
	Январь	Февраль	Март	Апрель	Май	Июнь	Июль	Август	Сентябрь	Октябрь	Ноябрь	Декабрь
Уруғни сепиш		▲▲	■			■						
Ҳосилни йиғиб олиш						■	■			■	■	

7. Майсалар униб чиққач, ўсимликлар оралиғида 5-7 см масофа қолдирилиб ягоналаб чиқилади. Бу иш эҳтиётлик билан амалга оширилади, иложи бўлса куннинг салқин қисмида ягоналаш мақсадга мувофиқдир. Ер қуруқ бўлса, енгил суғориб олинади. Қолдирилган ўсимликлар атрофи зичланади, суғуриб олинганлари йўқотилади.

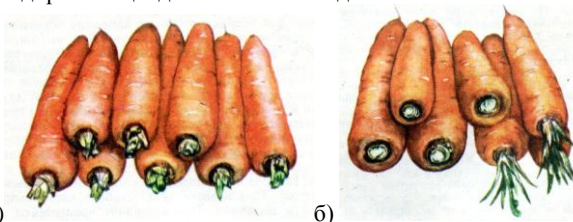
8. Заруратга қўра 1-2 марта қўлда ёки чопқич ёрдамида ўтоқ қилиб чиқилади. Кўп йиллик ўтлар қўлда суғуриб олинади.

9. Тупрокни нам ҳолатда сақлаган ҳолда ўртача миқдорда мунтазам суғориб турилади. Қуруқ тупрокни мўл суғориш илдизмеваларнинг ёрилиб кетишига олиб келиши мумкин.

10. Қишки сақлаш учун илдизмевалар октябрь-ноябрь ойларида қазиб олинади. Қазиб олинган илдизмевалар лойидан тозаланади. Шикастланган мевалар сақлашга олинмайди, балки ўша захоти истеъмолга чиқарилади. Барг банди асосидан 1,5 см қолдирилган ҳолда қирқиб ташланади. Илдизмевалар махсус сабзавот ўраларига ва уюмларга ёки сийрак қилиб қум билан яшиқларга терилади. Вақти-вақти билан назорат қилиб турилади, чириган мевалар чириш тарқалиб кетмаслиги учун йўқотиб турилади. Ҳосилни март ойигача сақлаш мумкин.

11. Оналик илдизмеваларни йиғиб олишга марказий минтақада сентябр охири – октябр бошларида кириштирилади. Жанубди бундан бир ой кеч йиғилади. Йиғим-терим барқарор аёзлар бошлангунга қадар тугатилади. Ҳарорати –2...–3

даражадан паст бўлган аёзларда қолиб кетган оналиклар сақлашда нобуд бўлади. Илдизмевалар эҳтиёткорлик билан қазиб олинади ва эгатга тўпланади. Уруғлик учун навга хос шаклга эга, вазни 80-120 г оралиғидаги соғлом илдизмевалар олинади. Йиғиб олишда уларнинг сўлиб қолишига руҳсат этилмайди. Уларнинг барглари 1-1,5 см узунликда банди қолдирилган ҳолда кесиб ташланади:

а) Сабзининг оналик илдизмевалари: а) барглари тўғри кесилган; б) барглари нотўғри кесилган

12. Келгуси йилгача оналиклар ертўлаларда яшиқ ёки штабелларга тахланган ҳолда сақланади. Ҳар бир қаторига қум сепилади. Штабел баландлиги 0,7 м атрофида, асосининг эни 1,0 ва юкориси – 0,8 м, узунлиги ихтиёрий. Дастлаб полга қум сепилади ва унинг устига тўғри қаторлаб сабзи илдизмевалари жойлаштирилади. Четки қаторлардаги илдизмеваларнинг боши ташқарига қаратилади. Илдизмеваларни 30-35 кг сиғимли полиэтилен қопларда ҳам сақлаш мумкин. Қопларнинг оғзи очиб қўйилади, шунда унинг ичида карбонат ангидрид газининг керакли концентрацияси ва ҳавонинг қулай нисбий намлиги юзага келади.

13. Сақлаш даврида ертўла ҳавосининг ҳарорати 0-2 даражада ва нисбий намлиги 85-90% атрофида ушлаб турилади.

14. Ертўлалар мавжуд бўлмаганда оналиклар хандакларда сақланади. Бунда ҳар бир илдизмева қатламга 2 см қалинликда нам қум ёки юмшоқ тупроқ сепилади.

15. Баҳорда экиш учун соғлом ва этининг ранги ёрқин тўқ сариқ рангдаги илдизмевалар танланади. Марказий минтақа, шунингдек шимолий районларда уларнинг етилишини тезлаштириш учун илдизмевалар ундириб олинади. Бунинг учун ўтқазилган 2-3 ҳафта олдин улар совуқ парникларга ёки иситилган эгатларга кўприк усулида (бир-бирига тиғиз) қўмилади. Парниклар совуқ кунларда ром билан, эгатлар эса мулчалаб беркитилади. Камроқ партидаги оналиклар яшиқларда ўстирилади.

16. Сабзи илдизмеваларини штабелларда ҳар бир қаторни тупроқ билан қатламлиб ҳам ўстириш мумкин. Штабелда илдизмеваларнинг боши юкорига қараб тахланади. Штабел баландлиги 70-80 см, узунлиги ихтиёрий. Кечаси ёки совуқ кунларда штабеллар плёнка билан беркитилади. Штабелда намлик етишмаса, илдизмевалар суғорилади. Ўстириш илдизчаларнинг узунлиги 4-5 см га етгунча давом

этирилади. Ўстирилган илдизмевалар эҳтиёткорлик билан, илдизларини узилиб кетиш ва қуриб қолишдан асралган ҳолда ўтказилади.

17. Оналик илдизмевалар ерга эрта муддатларда ўтказилади. Қатор оралиғи 70 см, қатордаги ўсимликлар оралиғи 30-35 см. Илдизмевалар тупроқ билан қаттиқ сиқилади, боши устига 2-3 см қалинликда тупроқ сепилади.

18. Ўсув даври қисқа бўлган шимолий ҳудудларда сабзи уруғини куёш нури билан иситилувчи иссиқхоналарда ҳам муваффақият билан етиштириш мумкин. Ўтказиш кучли аёзлар ўтиб кетгач бошланади. Оналиклар қалин, яъни 25×10 см ораликда экилади. Иссиқхонани жадал шамоллатиб туриш уруғликларнинг яхши чангланишини таъминлайди. Иссиқхонада ўстириш ўсимликларнинг ўсиш даврини 30-35 кунга узайтиради.

19. Очик ерда сабздан юқори уруғ ҳосили олиш учун уруғликларни парваришlash бўйича барча ишлар ўз вақтида бажарилади – ерни юмшатиш, озиклантириш, бегона ўтларни йўқотиш, касаллик ва зараркундаларга қарши курашиш. Қатор ораликларини юмшатиш барглари ўсиб чиқгач бошланади ва ҳар 10-12 кунда, қаторлар ёпилиб кетгунга қадар дастлаб 5-6 см чуқурликда, кейин эса 12-15 см чуқурликда амалга оширилади.

20. Уруғ ҳосилдорлигини ошириш учун сабзи уруғликлари суюқ органик ва минерал ўғитлар билан озиклантирилади. Уруғлик даласида бегона ҳамда касалланган ўтларни йўқотишга айниқса жиддий эътибор берилади.

21. Уруғларнинг тугилишини яхшилаш учун қўшимча чанглантириш қўлланилади. Бунинг учун ўсимликлар ялпи гуллаган вақтда эрталаб ва кечқурун қуруқ об-ҳаво шароитларида ўсимликлар енгил силкитиб чиқилади.

22. Шимолий ҳудудларда уруғларнинг пишишини тезлаштириш ва уларнинг экишбоплик сифатларини ошириш учун жуда кеч ҳосил бўлган поялар кесиб ташланади. Соябонлар қорая бошлаганд уруғликларни йиғишга киришилади. Соябонлар етилган сари 2-3 марта танлаб узилади ва етилтириш учун яхши шамоллатиладиган қуруқ биноларга олиб кирилади. Уруғликларни жойлаш қалинлиги 20 см дан ортиб кетмаслиги зарур. Қуритиш вақтида улар ҳар куни ағдариб чиқилади. Яхши қуриган соябонларда уруғ осон ажралади.

23. Соябонлар янчилади ва уруғлар ўсимлик қолдиқларидан тозалаб олинади. Битта уруғлик ўсимликдан 30 г гача уруғ олиш мумкин.

Академик М.Мирзаев номли боғдорчилик, узумчилик ва виночилик илмий-тадқиқот институтини

Томорқа ва фермер хўжаликларида сабзининг маҳаллий навлари уруғчилиги бўйича тавсиянома

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Ушбу буклет Bioversity/SDC «Заиф экосистемалардаги фермер хўжаликларида зарарни камайтириш ва озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш учун қишлоқ хўжалик экинлари уруғ ва кўчат хилма-хиллигидан фойдаланиш ва уларни имкониятини ошириш» лойиҳаси доирасида тайёрланди ва нашр этилди.

Таклиф ва мулоҳазалар учун контактлар:

Академик Маҳмуд Мирзаев номли боғдорчилик,
узумчилик ва виночилик илмий-тадқиқот институтини
(М.Мирзаев номли БУВАВ ИТИ)

Манзил: 111116, Тошкент вилояти, Зангиота тумани,
Гулистон қишлоғи, Чимкент йўли кўчаси

Тел.: (+99871) 220-24-42, (+99871) 220-26-82

Факс: (+99871) 220-26-48

Эл. почта: mevaiti@qsxv.uz, meva-uzum@exat.uz

Буриев Х.Ч. – (+99890) 358-38-62,

Абдикаюмов З.А. – (+99890) 946-15-51

Тузувчилар: Буриев Х.Ч., Абдикаюмов З.А., Турабоев А.Н.
Проф. Х.Ч.Буриевнинг умумий таҳрири остида

Тошкент – 2015